

PRACE NAUKOWE

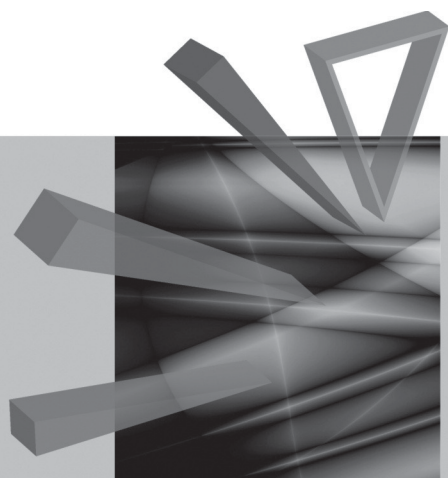
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

246

Polityka ekonomiczna

pod redakcją

Jerzego Sokołowskiego

Michała Sosnowskiego

Arkadiusza Żabińskiego

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Beata Filipiak, Kazimierz Krupa, Andrzej Miszczuk,
Krystyna Piotrowska-Marczak, Marzanna Poniatowicz,
Grażyna Wolska, Urszula Zagóra-Jonszta

Redakcja wydawnicza: Joanna Szynal, Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-209-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Franciszek Adamczuk: Nowa strategia rozwoju Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa (ERN) – jej uwarunkowania i ewaluacja	13
Piotr Adamczyk: Wykorzystanie rekomendacji w procesie inwestowania na rynku akcji	24
Agata Balińska: Jakość jako determinanta konkurencyjności agroturystyki	34
Przemysław Borkowski: Rola studium wykonalności w ocenie ryzyka projektu infrastrukturalnego	43
Marta Czyż, Dariusz Cichoń: Wybrane zagadnienia gospodarowania nieruchomościami w procesie rozwoju zrównoważonego	53
Paulina Filip: Franczyza jako system współpracy i finansowania przedsiębiorstw	65
Małgorzata Fronczek: Znaczenie Rosji jako partnera handlowego Polski w latach 1995-2010	76
Marcin Gospodarowicz: Analiza stanu rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w Polsce w latach 2006-2010	86
Jakub Górka, Patrycja Chodnicka: Prognoza rozwoju sieci bankomatów w Polsce	96
Anna Grabowska: Inwestycje na rynku sztuki jako narzędzie dywersyfikacji portfela inwestycyjnego w dobie kryzysów na rynkach finansowych..	106
Marianna Greta, Ewa Tomczak: Wspólna Polityka Rolna jako element dynamizowania i ochrony polskiego rolnictwa	115
Renata Grochowska: Budżet unijny jako gra interesów państw członkowskich na przykładzie Wspólnej Polityki Rolnej	125
Marcin Jurewicz: Decentralizacja systemu niemieckich izb handlowo-przemysłowych	134
Bogusław Kaczmarek, Ewa Tomczak: Wspólna Polityka Rolna a zmiany w funkcjonowaniu sektora produkcji pierwotnej w Polsce	142
Lidia Kaliszczak: Przesłanki i przejawy kształtowania klimatu sprzyjającego przedsiębiorczości na poziomie lokalnym	150
Renata Karkowska: Ryzyko systemowe – teoria i analiza przyczyn	160
Joanna Kenc: Efekty współpracy głównych miast województwa dolnośląskiego z ich miastami partnerskimi	170
Ewa Kołozycz: Instrumenty zarządzania ryzykiem w rolnictwie po reformie Wspólnej Polityki Rolnej	179
Dorota Komorowska: Efektywność gospodarowania wybranych typów gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych	188

Elwira Leśna-Wierszolowicz: Problemy systemu zabezpieczenia emerytalnego w Polsce w kontekście skarg kierowanych do rzecznika ubezpieczonych w latach 2008-2011.....	199
Janusz Majewski: Pszczelarstwo w Polsce – wybrane problemy ekonomiczne.....	209
Dominika Malchar-Michalska: Rozwój polskiego rolnictwa w perspektywie roku 2030	219
Grażyna Mańczak: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a gospodarka Polski.....	229
Natalia Mańkowska: E-administracja a zdolność konkurencyjna gospodarki	240
Aneta Mazur-Jelonek, Anna Rychły-Lipińska, Agnieszka Sałek-Imińska, Monika Zajkowska: Restrukturyzacja jako sposób przeprowadzania zmian organizacyjnych na przykładzie Energa-Operator SA.....	250
Antoni Mickiewicz, Bogdan M. Wawrzyniak: Problematyka wielkoobszarowych gospodarstw rolnych w ustawodawstwie polskim	260
Danuta Miłaszewicz: Postępy w realizacji zrównoważonego rozwoju jako kryterium oceny polityki ekonomicznej	270
Andrzej Mischuk: Społeczno-ekonomiczne powiązania transgraniczne regionu peryferyjnego (na przykładzie Polski Wschodniej)	280
Bartłomiej Moszoro: Znaczenie innowacyjności przedsiębiorstw w strategii zarządzania zmianą gospodarczą na poziomie regionalnym	291
Janusz Myszczyszyn: Przesłanki i ekonomiczne konsekwencje polityki protekcyjnej na przykładzie „unii żyta i żelaza”.....	300
Magdalena Olczyk: Zmiany strukturalne a konkurencyjność polskiego przemysłu	311
Artur Ostromęcki, Dariusz Zajac, Andrzej Mantaj: Wpływ zmian wybranych czynników produkcji na towarowość i strategię rozwoju gospodarstw rolnych	322
Mieczysław Piechnik: Aspekty infrastruktury regionalnej i jej wpływ na rozwój turystyki w makroregionie Polski Wschodniej w latach 2000-2010.....	333
Zbigniew Piepiora: Aktywna polityka przeciwdziałania skutkom klęsk żywiołowych w województwie zachodniopomorskim – aspekty finansowe	345
Wojciech Piontek: Implikacje teorii wyboru publicznego dla budowy gospodarki niskoemisyjnej i zasobooszczędnej.....	361
Zdzisław W. Puślecki: Zmiany we wzajemnych zależnościach w polityce rolnej między WTO i Unią Europejską.....	371
Marcin Ratajczak, Jan Wołoszyn, Ewa Stawicka: Koncepcja CSR w aspekcie pracowników na przykładzie przedsiębiorstw agrobiznesu z województwa mazowieckiego.....	381
Józef Rudnicki: Czy podział akcji maksymalizuje bogactwo akcjonariuszy?	391

Robert Rusielik, Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Efektywność publicznych uczelni technicznych w Polsce w latach 2007-2009	403
Iwona Salejko-Szyszczyk: Ewolucja barier prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych w Polsce	413
Anna Sieczko, Iлона Wyszyńska: Jakość usług w przedsiębiorstwie społecznym na przykładzie fundacji dzieciom „Zdążyć z Pomocą”	423
Magdalena Kinga Stawicka: Specjalne strefy ekonomiczne w Unii Europejskiej.....	434
Piotr Szajner: Wpływ reformy regulacji rynku cukru w UE na efektywność polskiego przemysłu cukrowniczego	444
Iwona Szczepaniak: Ocena poziomu samowystarczalności żywnościowej Polski w warunkach integracji i globalizacji gospodarczej	454
Piotr Szkudlarek: Polityka regionalna państwa w aspekcie budowy infrastruktury szerokopasmowej na przykładzie Polski Wschodniej.....	465
Paweł Szudra: Bariery lokalizacji małych przedsiębiorstw handlowych i usługowych.....	474
Agnieszka Ścianowska: Wpływ inwestycji współfinansowanych ze środków funduszu spójności na kształtowanie cen przedsiębiorstw wodociągowo-kanalizacyjnych.....	484
Arkadiusz Świadek, Marek Tomaszewski: Ewolucja aktywności innowacyjnej z perspektywy wielkości przedsiębiorstw w systemach regionalnych Polski.....	494
Marek Wigier: Efekty realizacji WPR w Polsce – doświadczenia i wyzwania w perspektywie do 2020 roku	504
Krzysztof Wiktorowski: Polityki i strategie rozwoju na tle systemu zarządzania rozwojem Polski.....	514
Tomasz Wojewodziec: Recesywne zachowania gospodarstw rolniczych prowadzonych przez przedsiębiorców ubezpieczonych w KRUS	523
Grażyna Wolska: Infrastruktura pocztowa w Polsce. Wybrane problemy badawcze	532
Agata Wójcik: Koszty i dochodowość polskich gospodarstw mlecznych należących do europejskiego stowarzyszenia producentów mleka w 2010 r.	542
Sabina Ząbek, Joanna Kott, Zdzisław Szalbierz: Analiza sytuacji ekonomiczno-finansowej PGE – Polskiej Grupy Energetycznej SA.....	552
Józef Stanisław Zegar: Konkurencyjność ekonomiczna <i>versus</i> konkurencyjność społeczna w rolnictwie.....	563

Summaries

Franciszek Adamczuk: New development strategy for Euroregion Neisse-Nisa-Nysa (ERN) – conditions and its evaluation.....	23
Piotr Adamczyk: Using the recommendations in investing process on the share market.....	33
Agata Balińska: Quality as a determinant of the competitiveness of rural tourism.....	42
Przemysław Borkowski: Feasibility study in the assessment of infrastructure project risk.....	52
Marta Czyż, Dariusz Cichoń: Selected aspects of property management in sustainable development process.....	64
Paulina Filip: Franchising as a system of cooperation and financing of enterprises.....	75
Małgorzata Fronczek: The significance of Russia as Polish partner in foreign trade in years 1995-2010.....	85
Marcin Gospodarowicz: The analysis of enterprise development in rural areas in Poland in the years 2006-2010.....	95
Jakub Górka, Patrycja Chodnicka: Prediction of ATM network development in Poland.....	105
Anna Grabowska: Investments in the market of art as a way for the diversification of the investment portfolio in times of crises on the financial markets.....	114
Marianna Greta, Ewa Tomczak: Common agricultural policy as an element of actuating and protecting Polish agriculture.....	124
Renata Grochowska: European budget as a business game of Member States based on the Common Agricultural Policy's example.....	133
Marcin Jurewicz: Decentralization of the system of German chambers of commerce.....	141
Bogusław Kaczmarek, Ewa Tomczak: The Common Agricultural Policy and the changes in functioning of the original production's sector in Poland.....	149
Lidia Kaliszczak: Premises and manifestations of shaping the climate encouraging local entrepreneurship.....	159
Renata Karkowska: Systemic risk – theory and analysis of reasons.....	169
Joanna Kenc: The effects of town twinning cooperation of the main cities of Lower Silesia Voivodeship.....	178
Ewa Kołoszyc: Risk management tools in agriculture after the reform of the CAP.....	187
Dorota Komorowska: Management efficiency of the selected types of organic and conventional farms.....	198

Elwira Leśna-Wierszółowicz: Problems of the protection of pension system in Poland in the context of complaints referring to the Insurance Ombudsman between 2008 and 2011	208
Janusz Majewski: Beekeeping in Poland – selected economic problems.....	218
Dominika Malchar-Michalska: The development of Polish agricultural sector in the perspective of the year 2030	228
Grażyna Mańczak: Foreign direct investments and Polish economy	239
Natalia Mańkowska: E-government and competitive ability of the economy	249
Aneta Mazur-Jelonek, Anna Rychły-Lipińska, Agnieszka Salek-Imińska, Monika Zajkowska: Restructuring as a form of implementation of organizational changes on the basis of Energa-Operator SA	259
Antoni Mickiewicz, Bogdan M. Wawrzyniak: Issues of multi-territorial farms in Polish legislation	269
Danuta Miłaszewicz: Progress towards sustainable development as a criterion of economic evaluations	279
Andrzej Miszczuk: Socio-economic transborder links of peripheral region (on the example of eastern Poland).....	290
Bartłomiej Moszoro: The importance of innovation of enterprises in the strategy of economic change management at the regional level	299
Janusz Myszczyzyn: Reasons and economic consequences of protectionist policy on the example of the “union of rye and iron”	310
Magdalena Olczyk: Structural changes and competitiveness in the Polish industry	321
Artur Ostromecki, Dariusz Zajac, Andrzej Mantaj: Influence of change of chosen factors of production on the marketability and strategies of development of agricultural holdings	332
Mieczysław Piechnik: Aspects of regional infrastructure and its impact on the development of tourism in the macroregion of eastern Poland in the years 2000-2010.....	344
Zbigniew Piepiora: Active policy of natural disasters prevention in West Pomeranian Voivodeship – financial aspects	360
Wojciech Piontek: Implications of the public good theory for the creation of low carbon and resource-efficient economy.....	369
Zdzisław W. Puślecki: Changes in mutual interdependence between the WTO and the European Union in the agricultural policy	380
Marcin Ratajczak, Jan Wołoszyn, Ewa Stawicka: Concept of CSR in the aspect of employees on the example of agribusiness enterprises from Mazowieckie Voivodeship.....	390
Józef Rudnicki: Do stock splits maximize shareholders’ wealth?.....	402
Robert Rusielik, Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Efficiency of public technical universities in Poland in 2007-2009.....	412

Iwona Salejko-Szyszcak: The evolution of the privatization barriers of public enterprises in Poland.....	422
Anna Sieczko, Iłona Wyszynska: Quality of services delivered by non-government organisations based on an example of charity for children „Zdążyć z Pomocą”	433
Magdalena Kinga Stawicka: Special economic zones in the European Union	443
Piotr Szajner: Impact of the EU sugar market reform on the efficiency of Polish sugar industry	453
Iwona Szczepaniak: Assessment of the level of food self-sufficiency of Poland in the conditions of economic integration and globalization.....	464
Piotr Szkudlarek: Regional policy of the state in the context of construction of broadband infrastructure on the example of eastern Poland.....	473
Paweł Szudra: Barriers of location of small trading and service companies .	483
Agnieszka Ścianowska: The influence of the investments cofinanced from the Coherency Fund sources on the price policy of water-sewage companies	493
Arkadiusz Świadek, Marek Tomaszewski: Evolution of innovative activity from the perspective of size of companies in regional systems in Poland .	503
Marek Wigier: Effects of the CAP in Poland – experiences and challenges in the perspective to 2020	513
Krzysztof Wiktorowski: Development policies and strategies against the background of the system of development management of Poland.....	522
Tomasz Wojewodziec: Recessive behaviors of farms run by entrepreneurs insured by KRUS.....	531
Grażyna Wolska: Postal infrastructure in Poland. Selected research problems.....	541
Agata Wójcik: Costs and profitability of Polish dairy farms belonging to the European Dairy Farmers in 2010.....	551
Sabina Ząbek, Joanna Kott, Zdzisław Szalbierz: Analysis of economic and financial situation of PGE SA	562
Józef Stanisław Zegar: Economic competitiveness versus social competitiveness in agriculture.....	573

Janusz Majewski

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

PSZCZELARSTWO W POLSCE – WYBRANE PROBLEMY EKONOMICZNE

Streszczenie: Zasadniczym celem pracy było wskazanie problemów ekonomicznych, które w sposób pośredni bądź bezpośredni wpływają na sytuację w pszczelarstwie. W artykule przedstawiono problemy braku wiarygodnej statystyki oraz niskiej opłacalności produkcji tego działu rolnictwa. Wskazano także na rolę pszczół w zapyłaniu roślin i brak bezpośrednich korzyści z tej działalności dla pszczelarza.

Słowa kluczowe: pszczelarstwo, zapyłanie, dochód, ekonomika pszczelarstwa.

1. Wstęp

Pszczelarstwo stanowi specyficzną działalność człowieka. Specyfika ta wynika z jednej strony z tego, że rodzina pszczoła (pień pszczoły) składa się z wielu tysięcy pszczoł stanowiących jeden organizm. Z drugiej strony hodowca uzyskuje, w postaci produktów pszczelich, jedynie niewielką część efektów pracy pszczoł, większość efektów zaś wynikających z zapyłania roślin uzyskują osoby trzecie. Zapyłając rośliny, pszczoły stają się dostarczycielami dóbr o istotnym znaczeniu gospodarczym, środowiskowym i społecznym. Znaczenie gospodarcze tych owadów wynika z zapyłania roślin uprawnych. W Polsce od zapyłania dokonywanego przez owady uzależnione są plony ok. 60 gatunków roślin uprawnych¹, zaś wartość roślin uzyskanych dzięki zapyłaniu pszczoł jest, według różnych szacunków, od kilku- do stu-krotnie większa niż wartość produktów wytwarzanych przez te owady². Znaczenie środowiskowe tych owadów wynika z tego, że stanowią one główny czynnik zapyłania roślin entomofilnych, przez co wpływają na zachowanie bioróżnorodności w środowisku naturalnym. W Polsce pszczoły odpowiadają za ok. 90-95% zapylenia dokonywanych przez owady³. Znaczenie społeczne pszczoł wynika z koncepcji rozwoju zrównoważonego, która zakłada, że rozwój gospodarczy i społeczny obecnych

¹ J. Banaszak, *Pszczoły i zapyłanie roślin*, PWRiL, Warszawa 1987.

² J. Prabucki (red.), *Pszczelnictwo*, Wydawnictwo Promocyjne „Albatros”, Szczecin 1998.

³ L. Bornus, *ABC mistrza ogrodnika – pszczelarstwo*, Wydawnictwo Spółdzielcze, Warszawa 1982.

pokoleń ma się odbywać bez naruszania możliwości zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń⁴.

Znaczący pozytywny wpływ pszczół na gospodarkę, środowisko i społeczeństwo ma w niewielkim stopniu odzwierciedlenie w dochodach uzyskiwanych przez pszczelarzy. Głównym (często jedynym) źródłem dochodów z działalności pszczelarskiej jest sprzedaż produktów pszczelich. Pszczelarze nie uzyskują dochodów z tytułu wynajęcia pszczół do zapylania roślin uprawnych⁵, dlatego nie są oni zainteresowani ustawianiem uli z rodzinami pszczelimi przy plantacjach niektórych roślin uprawnych.

Celem pracy jest z jednej strony liczbowa charakterystyka polskiego pszczelarstwa, z drugiej zaś strony – wskazanie na główne, w opinii autora, problemy ekonomiczne dotyczące tego działu rolnictwa.

W pracy wykorzystano dane Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), Polskiego Związku Pszczelarskiego (PZP) oraz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW), a także literaturę przedmiotu. Dane wykorzystano do wskazania zmian zachodzących w pszczelarstwie, wykazano także ich niespójność. Literatura przedmiotu posłużyła m.in. do wykazania znaczenia pszczelarstwa dla życia człowieka.

2. Charakterystyka pszczelarstwa w Polsce – problemy statystyczne

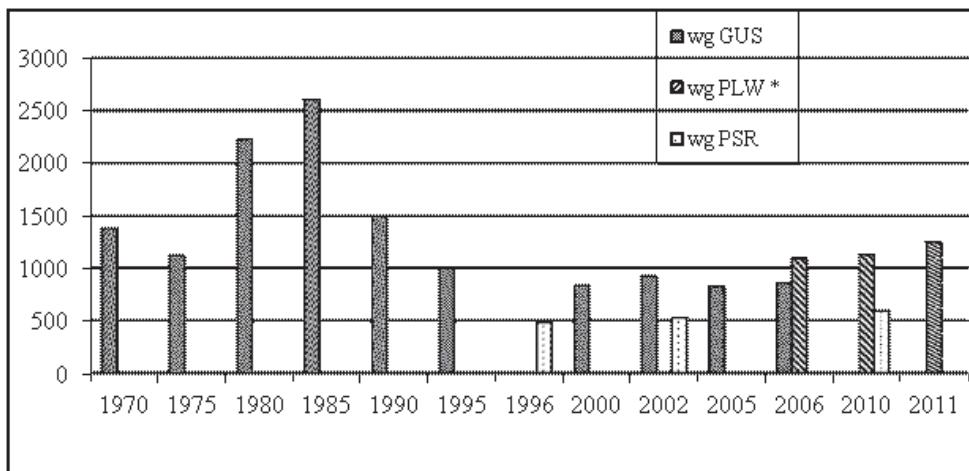
Liczba rodzin pszczelich w Polsce w ciągu lat ulegała znacznym zmianom. Według danych GUS, w roku 1970 użytkowano ok. 1381 tys. pni pszczelich, a w 1975 – 1120 tys. Najwięcej pszczół hodowano w latach 80., w 1980 r. – 2227 tys., a w 1985 r. – 2605 tys. rodzin. W kolejnych latach liczba tych owadów ulegała zmniejszeniu – do 1,5 mln w 1990 r. i ok. miliona pni w 1995 r. W następnych latach, według danych PZP, użytkowana w Polsce liczba pni pszczelich wahała się między 830 a 950 tys. Na inne wielkości liczby rodzin pszczelich w Polsce wskazują dane zgromadzone w ramach powszechnych spisów rolnych (PSR) w latach 1996, 2002 i 2010. Według tych danych liczba pni pszczelich wzrosła z 500 tys. w 1996 r. do niemal 600 tys. w roku 2010. Na jeszcze inne wartości wskazują dane gromadzone przez powiatowych lekarzy weterynarii. Według tych danych, w Polsce jest ponad milion rodzin pszczelich i liczba ta zwiększała się od niemal 1,1 w 2006 r. do 1,25 mln w 2011 r. (rys. 1).

Znaczne różnice przedstawionych danych, sięgające w 2010 r. niemal 100%, mogą wynikać z niepoprawnego szacunku (dotyczy to danych GUS, które były podawane na podstawie szacunków PZP) oraz różnych metod badawczych. Dodat-

⁴ G.H. Brundtland, *Nasza wspólna przyszłość. Raport Komisji do spraw Środowiska i Rozwoju*, PWN, Warszawa 1991.

⁵ B. Madras-Majewska, J. Majewski, *Produkcja i ceny miodu w badanych pasiekach w Polsce*, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, 2007, T. IX, zeszyt 1.

kowo badani pszczelarze mogli zawyżać⁶ lub zaniżać liczbę posiadanych rodzin. Wydaje się, że najpełniejsze informacje uzyskano z rejestrów powiatowych lekarzy weterynaryjnych, gdyż każdy pszczelarz ma obowiązek zarejestrować pasiekę u powiatowego lekarza weterynarii.

* Dane MRiRW uzyskane z rejestrów powiatowych lekarzy weterynarii.

Rys. 1. Liczba pni pszczelich w Polsce w latach 1970-2011

Źródło: Rocznik Statystyczny Rolnictwa 1986, GUS, Warszawa; W. Nogal, *Stan pszczelarstwa w Polsce*, „Pszczelarz Polski” 1999, nr 2; dane z Powszechnych Spisów Rolnych 1996, 2002 i 2010; *Pszczelarstwo i rynek miodu w Polsce*, 2012, materiały informacyjne MRiRW, tryb dostępu: <http://www.minrol.gov.pl/pol/Ministerstwo/Biuro-Prasowe/Informacje-Prasowe/Pszczelarstwo-i-rynek-miodu>.

Liczba pasiek w Polsce także podlegała zróżnicowaniu w ciągu lat. Na początku lat 70. XX wieku było ich ok. 200 tys. W połowie lat 70. nastąpił spadek do niewiele ponad 100 tys., by w kolejnych latach wzrosnąć do 227 tys. w 1985 r. Od tego okresu następował spadek liczby pasiek do 140 tys. w 1990 r., 66 tys. w 1995 r. i 58 tys. w 1997 r. (GUS). W kolejnych latach (1999-2009), według szacunków PZP, liczba pasiek wahała się między 36 a 43 tys. Podobnie jak to miało miejsce w przypadku liczby rodzin pszczelich, wydaje się, że liczba ta jest niedoszacowana, gdyż według rejestrów powiatowych lekarzy weterynarii w Polsce w ostatnich latach chowem pszczół zajmowało się ok. 50 tys. podmiotów (dane MRiRW).

W strukturze pasiek w Polsce przeważają pasieki małe do 9 rodzin pszczelich. Według PSR z 2010 r., takie pasieki stanowiły ponad 70% wszystkich pasiek. Pa-

⁶ Zawyżanie liczby posiadanych pni pszczelich było dość powszechne w latach 80. XX wieku. W tamtych czasach wiele towarów, w tym cukier, było reglamentowanych. Pszczelarze dla każdej posiadanej rodziny pszczelej mogli nabyć dodatkową ilość cukru.

sieki średnie, posiadające od 10 do 49 pni, stanowiły niemal 25%, natomiast 6% pszczelarzy posiadało 50 lub więcej rodzin pszczelich.

Znacząco inne dane dotyczące struktury pasiek w Polsce przedstawił PZP. Według szacunków związku, w 2008 r. pasieki małe – do 10 rodzin pszczelich – stanowiły niespełna 30% wszystkich pasiek. Niespełna 60% pasiek posiadało od 11 do 50 uli, zaś powyżej 50 pni pszczelich posiadało 14% gospodarstw pszczelarskich.

Trudno jest wskazać przyczynę różnic w przedstawionych danych. Prawdopodobnie wynikają one ze złych szacunków PZP. W związku tym, według PZP, zrzeszonych jest ok. 28 tys. spośród 40 tys. (bądź 50 tys. według spisu lekarzy weterynarii) pszczelarzy działających w Polsce. Pszczelarze zrzeszeni posiadają z reguły większe pasieki niż pszczelarze niezrzeszeni w związku, czego prawdopodobnie przy szacunkach nie uwzględniono.

Przedstawione różnice w danych dotyczących liczby rodzin pszczelich oraz liczby pasiek mogą stanowić poważną przeszkodę w ocenie sytuacji w tym sektorze rolnictwa. W statystyce masowej GUS przedstawia jedynie podstawowe informacje dotyczące pszczelarstwa, a źródłem tych danych jest PZP, którego szacunki zaniżały liczbę rodzin pszczelich użytkowanych w Polsce. Przykładem mogą być dane z 2006 r. Według PZP, w tamtym czasie w Polsce użytkowanych było 858 tys. rodzin pszczelich, według zaś rejestrów powiatowych lekarzy weterynarii liczba ta była wyższa o ponad 27%. Przedstawiony problem należy rozwiązać tak, by można było dysponować jedynie prawdziwymi i możliwie pełnymi danymi.

3. Opłacalność produkcji pszczelarskiej

W Polsce głównym źródłem przychodów z działalności pszczelarskiej jest sprzedaż produktów wytworzonych przez te owady, w tym przede wszystkim miodu. Na opłacalność tej produkcji zasadniczy wpływ mają wielkość produkcji miodu, koszty jego wytworzenia oraz ceny zbytu. Z kolei na ceny zbytu miodu wpływ mają jakość oraz odmiana miodu. Ceny miodów odmianowych, np. spadziowego bądź wrzosowego, mogą być o ponad 100% wyższe od cen miodu wielokwiatowego czy rzepakowego.

W 2011 r. ceny miodów zaoferowane pszczelarzom przez przedsiębiorstwa zajmujące się skupem wahały się od 8,5-9 zł/kg w przypadku miodu rzepakowego, przez 10-11 zł/kg miodu wielokwiatowego, 14-15 zł/kg miodu gryczanego do 17-18 zł/kg miodu spadziowego i ponad 30 zł/kg miodu wrzosowego⁷. W porównaniu z rokiem 2007 ceny skupu wzrosły w zależności od gatunku miodu od ok. 50 do niemal 100%⁸. Znacznie wyższe ceny zbytu miodu uzyskiwane były w sprzedaży bezpośredniej. W zależności od odmiany miodu w sprzedaży bezpośredniej pszczelarze uzyskiwali od 50 do ponad 100% wyższe ceny niż w przypadku sprzedaży przedsiębiorstwom skupowym.

⁷ Dane pochodzą z portalu internetowego www.pszczelipark.pl.

⁸ Dane o cenach miodu w 2007 r. pochodzą z portalu internetowego: www.rolnicy.com.

Na poprawę opłacalności produkcji pszczelarskiej wpływa także możliwość pozyskiwania innych produktów pszczelich, takich jak pierzga, jad, kit, mleczko i wosk pszczele oraz pyłek kwiatowy. Czynnikiem poprawiającym dochodowość działalności pszczelarskiej może być także sprzedaż matek pszczelich czy pakietów pszczół. Prowadzenie tego typu działalności wymaga jednak większej wiedzy niż w przypadku tradycyjnej produkcji pasiecznej.

Celem zbadania opłacalności produkcji miodu w Polsce obliczono wysokość nadwyżki bezpośredniej. W obliczeniach przyjęto warianty dla trzech typów pasiek. Dwa z nich stanowiły pasieki określone jako stacjonarne (S) lub wędrownie (W), w przypadku których jako wielkości produkcji miodu posłużyły średnie wartości tej produkcji z lat 1999-2009, odpowiednio w pasiekach stacjonarnych lub wędrownych ocenianych przez ekspertów Krajowego Centrum Hodowli Zwierząt⁹ (KCHZ). Natomiast trzecią grupę stanowiła tzw. pasieka amatorska, charakteryzująca się ekstensywną produkcją. Wielkość produkcji miodu w tym typie pasiek określono na poziomie 10 kg. Ponadto przyjęto dwie formy sprzedaży produktów pszczelich. Pierwszą z nich określono jako skup, czyli sprzedaż przedsiębiorstwom skupującym. Drugą formą była sprzedaż bezpośrednia. W opracowaniu uwzględniono przeciętne ceny miodów w sierpniu 2011 r. w skupie i sprzedaży bezpośredniej.

Koszty bezpośrednie wiążą się z intensywnością gospodarowania. Najwyższe koszty bezpośrednie ponosili właściciele pasiek wędrownych, charakteryzujących się wysoką intensywnością gospodarowania, najniższe zaś użytkownicy pasiek amatorskich. Różnica wynosiła niemal 100%. Głównym kosztem bezpośrednim był koszt zakupu cukru (paszy dla pszczół) oraz w przypadku pasiek wędrownych koszty transportu uli (tab. 1).

Głównym źródłem przychodów w badanych grupach były przychody ze sprzedaży miodu. Kilkuprocentowy udział w przychodach stanowiły środki uzyskane ze sprzedaży innych produktów pszczelich, przede wszystkim pyłku kwiatowego i wosku pszczelego. Zatem wysokość nadwyżki bezpośredniej zależała głównie od wielkości produkcji i ceny miodu. Sprzedając miód pośrednikom, pszczelarz uzyskiwał ok. 65% ceny, którą mógł uzyskać w przypadku sprzedaży bezpośredniej. To powoduje, że oszacowana wartość nadwyżki bezpośredniej, w typach pasiek S i W, w przypadku sprzedaży bezpośredniej była o ponad 100% wyższa niż w przypadku sprzedaży do skupu. Z kolei pasieki amatorskie uzyskały wartość ujemnej nadwyżki w przypadku skupu oraz ok. 34 zł w przypadku bezpośredniej sprzedaży miodu (tab. 1). Może to wskazywać na brak opłacalności prowadzenia tego typu pasiek.

Wielkość nadwyżki bezpośredniej nie wskazuje bezpośrednio na opłacalność danej działalności. Kategorią dochodową do oceny wyników ekonomicznych gospodarstwa jest dochód rolniczy netto, czyli różnica między wielkością nadwyż-

⁹ *Wyniki oceny terenowej pszczół za lata 2006-2009*, Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt, Warszawa 2010.

ki bezpośredniej a kosztami pośrednimi. Do najważniejszych kosztów pośrednich w działalności pszczelarskiej można zaliczyć koszty energii elektrycznej, remontów, ubezpieczeń oraz amortyzacji. Wysokość kosztów pośrednich wiąże się ze skalą działalności. Z reguły wraz ze wzrostem wielkości pasieki koszty pośrednie w przeliczeniu na jedną rodzinę pszczałę maleją, jest to tzw. efekt skali.

Tabela 1. Bilans przychodów i kosztów na pień pszczeli w określonych typach pasiek

Wyszczególnienie	Rodzaj pasieki *		
	S	W	A
Koszty bezpośrednie (zł)			
Cukier	54	54	54
Węza	15	15	9
Leki dla pszczoł	15	15	15
Transport uli	0	60	0
Inne	50	50	30
Razem	134	194	108
Wielkość produkcji (kg) i ceny miodu (zł)			
Produkcja miodu	25,2	32,6	10,0
Cena miodu w skupie	9,5	9,5	9,5
Cena miodu w sprzedaży bezpośredniej	14,5	14,5	14,5
Wartość produkcji (zł)			
Miód skup	239,4	309,7	95,0
Miód bezpośrednio	365,4	472,7	145,0
Inne produkty pszczele	20,0	25,0	10,0
Matka pszczoła	-20,0	-20,0	-13,3
Razem przychód (zł)			
Skup	239,4	314,7	91,7
Bezpośrednio	365,4	477,7	141,7
Nadwyżka bezpośrednia (zł)			
Skup	105,4	120,7	-16,3
Bezpośrednio	131,4	283,7	33,7

* S oznacza pasiekę stacjonarną ocenianą przez KCHZ, W – pasieka wędrowną ocenianą przez KCHZ, A – pasieka amatorska.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych KCHZ.

W przypadkach poddanych analizie brak jest możliwości obliczenia dokładnej wartości kosztów pośrednich, można natomiast oszacować ich wartość. Najwyższe koszty pośrednie, wśród których przeważają koszty szacunkowe, w przeliczeniu na pień pszczeli, ponosili właściciele pasiek amatorskich. Wysokość tych kosztów w tym przypadku może się wahać od kilkudziesięciu do ok. 200 zł w najmniejszych pasiekach. W dwóch pozostałych grupach koszty te wynosiły od 30 do ok. 100 zł, a wśród kosztów pośrednich przeważały koszty rzeczyste.

W przypadku pasiek amatorskich uzyskiwana była ujemna wartość dochodu, co świadczy o braku opłacalności takiej działalności. Należy jednak zauważyć, że pasieki tego typu są użytkowane przez osoby, dla których pszczelarstwo jest hobby, zatem dochód nie jest czynnikiem decydującym o prowadzeniu działalności. W pozostałych grupach dochód rolniczy netto na jedną rodzinę pszczelą w przypadku sprzedaży miodu podmiotom skupowym wahał się od ok. 5 do 80 zł w pasiekach stacjonarnych oraz w granicach 20-100 zł w pasiekach wędrownych. W przypadku sprzedaży bezpośredniej dochód ten kształtował się odpowiednio od 105 do ponad 200 zł w pierwszej oraz od 120 do 255 zł w drugiej grupie. Jednak w tym przypadku dochód będzie zależał od kosztów zbytu miodu.

Należy zwrócić uwagę, że dochód ten może ulegać znacznym wahaniom. Dotyczy to z jednej strony warunków pogodowych, które mogą spowodować spadek produkcji, z drugiej zaś strony – struktury produkcji. Znaczny udział w produkcji miodów odmianowych, np. wrzosowego, gryczanego lub spadziowego, może poprawić uzyskiwane wyniki finansowe pasieki. Istotnym czynnikiem są także koszty związane ze sprzedażą produktów, zwłaszcza w przypadku sprzedaży bezpośredniej.

4. Zapylanie roślin przez pszczoły – problem korzyści dla pszczelarza

Główną rolę pszczół jest zapylanie roślin. Wartość produktów uzyskanych dzięki zapyłaniu wielokrotnie przekracza wartość produktów pszczelich. Wskazuje się, że od zapylenia dokonywanego przez pszczoły zależna jest ok. jedna trzecia żywności wytwarzanej na świecie¹⁰. Wartość zapylenia roślin uprawnych w Stanach Zjednoczonych oszacowano w 2000 r. na 14,6 mld dolarów¹¹, natomiast na świecie wartość ta w 2005 r. została oszacowana na 153 mld euro¹². W Polsce wartość zapylenia głównych roślin uprawnych w 2008 r. wyniosła w zależności od przyjętego wariantu od ok. 0,6 do 1,2 mld złotych¹³. Wskazuje to na znaczącą rolę pszczół w gospodarce człowieka.

Efekty zapylenia są w głównej mierze konsumowane przez właściciela roślin zapylianych przez owady. Mają także korzystny wpływ na środowisko naturalne, będąc ważnym elementem wspomagającym zachowanie bioróżnorodności. W krajach wysoko rozwiniętych znaczna część dochodów pszczelarzy pochodzi z wynajmu ro-

¹⁰ W.L. Gojmerac, *Bee beekeeping honey and pollination*, AVI Publishing Company INC., Westport Connecticut 1983.

¹¹ R.A. Morse, N.W. Calderone, *The value of honey bees as pollinators of U.S. crops in 2000*, „Bee Culture” 2000, vol. 128.

¹² M. Gallai, J.M. Salles, J. Settele, B.E. Vaissière, *Economic valuation of the vulnerability of world agriculture confronted with pollinator decline*, „Ecological Economics” 2009, vol. 68.

¹³ J. Majewski, *Wartość zapyłania roślin uprawnych w Polsce*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 166, Wydawnictwo UE, Wrocław 2011.

dzin pszczelich do zapyłania roślin uprawnych¹⁴. W Polsce pszczelarze najczęściej nie uzyskują przychodów z tego tytułu, a często sami płacą za możliwość postawienia uli przy plantacjach roślin¹⁵.

Sytuacja ta wskazuje na potrzebę wynagradzania lub przynajmniej wspomaganie pszczelarzy, gdyż efekty pracy pszczół są wielokrotnie większe niż dochody pszczelarzy. Od momentu wstąpienia Polski w strukturę Unii Europejskiej realizowane są krajowe programy wsparcia pszczelarstwa. Programy wsparcia opracowywane są na trzyletnie okresy. Budżety kolejnych programów zwiększały się z 11,7, przez 13,3 do 15,1 mln euro¹⁶. Celem tych programów jest poprawa warunków produkcji oraz wprowadzenie do obrotu produktów pszczelich. Program obejmuje następujące kierunki wsparcia¹⁷:

- pomoc techniczna dla pszczelarzy,
- zwalczanie warrozy,
- racjonalizacja przemieszczania pni pszczelich na pożytki,
- działania wspierające laboratoria prowadzące analizy właściwości miodu,
- działania na rzecz odbudowy pogłowia rodzin pszczelich,
- współpraca z wyspecjalizowanymi jednostkami w zakresie wdrażania programów badawczych w dziedzinie pszczelarstwa i produktów pszczelich.

Główny strumień środków przeznaczano na walkę z warrozą i odbudowę liczby rodzin pszczelich. W latach 2005-2010 wartość projektów przyjętych do realizacji na te dwa kierunki działań wynosiła od 70 do ponad 90% środków przeznaczonych na realizację wszystkich projektów¹⁸. Jedynie w sezonie 2010/2011 udział środków z dwóch omawianych działań zmniejszył się do ok. 50% ze względu na zwiększenie środków na pomoc techniczną dla pszczelarzy oraz racjonalne przemieszczanie rodzin pszczelich na pożytki.

Prowadzone wsparcie w ramach krajowego programu wsparcia pszczelarstwa jest działaniem, które w pewnym stopniu stanowi „zapłatę” za dobra publiczne uzyskiwane dzięki pszczołom. Wsparcie to przyczynia się zwłaszcza do odbudowy liczby rodzin pszczelich w Polsce oraz do walki z chorobami pszczół, które w ostatnich latach powodują znaczne straty na świecie.

5. Podsumowanie

Rola pszczół, zarówno dla rolnictwa, jak i dla środowiska, wydaje się niedoceniana. Owady te z jednej strony dostarczają produktów pszczelich wykorzystywanych

¹⁴ Z. Kołtowski, *Znaczenie pszczoły miodnej w zapyłaniu roślin entomofilnych*, www.opisik-pulawy.pl/pdf/1.pdf.

¹⁵ B. Madras-Majewska, J. Majewski, wyd. cyt.

¹⁶ *Pszczelarstwo i rynek miodu w Polsce*, wyd. cyt.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Dane na podstawie *Rynek cukru. Stan i perspektywy*, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, nr 27-39 z lat 2005-2011.

w przemyśle spożywczym, kosmetycznym czy farmaceutycznym, z drugiej strony są najważniejszym przedstawicielem owadów zapylających, odpowiadającym za 90-95% zapylenia roślin dokonywanych przez owady.

Jednym z ważniejszych problemów polskiego pszczelarstwa wydaje się brak miarodajnych statystyk dotyczących tej dziedziny gospodarki. Wiele informacji stanowią dane szacunkowe, bez wskazania sposobu szacowania. Pojawiające się różne, często znacznie się różniące statystyki pszczelarskie utrudniają analizę tego działu rolnictwa. Należy określić, w sposób wiarygodny, podstawowe statystyki dotyczące pszczelarstwa.

Istotnym problemem dla działalności pszczelarskiej jest jej niska opłacalność. W przypadku małych pasiek koszty produkcji przekraczają wielkość przychodów. W większych pasiekach produkcja jest opłacalna, ale uzyskany dochód rolniczy netto jest z reguły niższy niż przeciętna płaca w innych działach gospodarki narodowej. W badanych wariantach roczny dochód rolniczy netto z pasieki, przyjmując, że pszczelarz posiada 200 pni pszczelich, wyniosłby w przypadku sprzedaży miodu przedsiębiorstwom skupowym od ok. 1 tys. do 18 tys. zł, w przypadku zaś sprzedaży bezpośredniej od 21 do ponad 50 tys. zł. Dochód ten może ulegać znacznemu różnicowaniu, przede wszystkim w zależności od warunków pogodowych.

Wsparcie pszczelarstwa w Polsce jest niezbędne ze względu na rolę pszczół dla człowieka i środowiska. W kolejnych programach wspierających pszczelarstwo zwiększano kwotę pomocową, przeznaczając ją przede wszystkim na walkę z warzą oraz na odbudowę liczby pni pszczelich w Polsce. Wydaje się, że w ramach „zazieleniania” wspólnej polityki rolnej UE wsparcie dla pszczelarstwa powinno zostać zwiększone.

Literatura

- Banaszak J., *Pszczoly i zapylanie roślin*, PWRiL, Warszawa 1987.
- Bornus L., *ABC mistrza ogrodnika – pszczelarstwo*, Wydawnictwo Spółdzielcze, Warszawa 1982.
- Brundtland G.H., *Nasza wspólna przyszłość. Raport Komisji do spraw Środowiska i Rozwoju*, PWN, Warszawa 1991.
- Gallai M., Salles J.M., Settele J., Vaissière B.E., *Economic valuation of the vulnerability of world agriculture confronted with pollinator decline*, „Ecological Economics” 2009, vol. 68.
- Gojmerac W.L., *Bee beekeeping honey and pollination*, AVI Publishing Company INC., Westport Connecticut 1983.
- Kołtowski Z., *Znaczenie pszczoły miodnej w zapylaniu roślin entomofilnych*, www.opisik.pulawy.pl/pdf/1.pdf (12.06.2011).
- Madras-Majewska B., Majewski J., *Produkcja i ceny miodu w badanych pasiekach w Polsce*, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, 2007, T. IX, z. 1.
- Majewski J., *Straty wynikające z niewystarczającej liczby zapylaczy – próba szacunku*, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, 2010, t. 12, z. 1.

- Majewski J., *Wartość zapylania roślin uprawnych w Polsce*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 166, Wydawnictwo UE, Wrocław 2011.
- Morse R.A., Calderone N.W., *The value of honey bees as pollinators of U.S. crops in 2000*, „Bee Culture” 2000, vol. 128.
- Nogal W., *Stan pszczelarstwa w Polsce*, „Pszczelarz Polski” 1999, nr 2.
- Prabucki J. (red.), *Pszczelnictwo*, Wydawnictwo Promocyjne „Albatros”, Szczecin 1998.
- Pszczelarstwo i rynek miodu w Polsce*, 2012, materiały informacyjne MRiRW, <http://www.minrol.gov.pl/pol/Ministerstwo/Biuro-Prasowe/Informacje-Prasowe/Pszczelarstwo-i-rynek-miodu> (15.03.2012).
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa 1986*, GUS, Warszawa.
- Rynek cukru. Stan i perspektywy*, IERiGŻ, ARR, MRiRW, nr 27-39 z lat 2005-2011.
- Wyniki oceny terenowej pszczół za lata 2006-2009*, Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt, Warszawa 2010.
- Zwierzęta gospodarskie. Powszechny Spis Rolny 1996*, GUS, Warszawa 1997.
- Zwierzęta gospodarskie. Powszechny Spis Rolny 2002*, GUS, Warszawa 2003.
- Zwierzęta gospodarskie i wybrane elementy produkcji zwierzęcej. Powszechny Spis Rolny 2010*, GUS, Warszawa 2012.

BEEKEEPING IN POLAND – SELECTED ECONOMIC PROBLEMS

Summary: The aim of the paper is to identify economic problems which affect the situation in beekeeping sector. The article presents the problems of lack of reliable statistics in this sector and low profitability of beekeeping. The role of beekeeping as a part of agriculture which is responsible for plant pollination is analyzed in the context of no direct benefits from this activity to a beekeeper.

Keywords: beekeeping, pollination, income, economics of beekeeping.